

Скакун П. А.,
кандидат економічних наук, доцент
Чортківський інститут підприємництва та бізнесу
Тернопільський національний економічний університет

УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ РИЗИКАМИ ЯК ОСНОВА РИНКОВОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Анотація. В статті розкривається важливість банківського ризик-менеджменту як невід'ємної складової банківського управління. Автор не заперечує важливість макроекономічних чинників, які визначають якість роботи банківської системи України. Але, разом з тим, акцентує увагу на внутрішньобанківському управлінні, доводить, що саме професійність у ризик-менеджменті дає можливість усунути існуючі проблеми та значно мінімізувати їх у майбутньому.

Annotation. In the article importance bank risk-management as unconditional compound bank management reveals. The author does not refuse macroeconomic factors which define quality of the work of bank system of Ukraine. But at the same time brings to a focus to intrabank management, proves, to what exactly professionalism in risk-management enables to eliminate existing problems and to minimize them in the future.

Ключові слова: банківський ризик, рейтингова оцінка банку, банк даних позичальників, диверсифікація активів і пасивів, кредитний скоринг, сек'юритизація активів

В сучасний період – період значних ринкових можливостей в отриманні прибутку банківська діяльність тісно переплелася з ризиком як фактором її доходного функціонування. Можна сказати,

що ця невизначеність і « підвищений рівень ризику - це плата за отриману економічну свободу у будь-якій сфері діяльності. Оскільки банки - це основні фінансово-кредитні обслуговувані підприємства, то вони прямо чи опосередковано піддаються впливу усіх специфічних ризиків та являються фактором ризику для своїх клієнтів. Саме тому в ринковому суспільстві банки часто називають "покупцями та продавцями ризику", а ключову мету їх діяльності зводять до раціонального комбінування прибутковості та ризиковості банківських операцій. Тобто банк за своєю сутністю повинен бути одним з найбільш надійних інститутів суспільства та забезпечувати основу стабільності економічної системи. І в той же час, у наших умовах нестійкої правової й економічної бази, не лише зберігати кошти своїх клієнтів, але й примножувати їх (причому практично самостійно, на власний розсуд в зв'язку з відсутністю належної державної підтримки та сформованої негативної суспільної традиції у відносинах з фінансово-кредитними інститутами). Тому головним завданням на сьогодні є - уникнення ризику та отримання при цьому високих доходів для збереження та примноження коштів вкладників і життєздатності банку. Ось чому управління банківськими ризиками - це тема сьогоднішнього та завтрашнього дня банківської справи в Україні. Але ще досі стосовно ризиків у банківському секторі основна увага приділяється змалюванню жакхливих картин дійсності (тобто показу того, як "погано" українській економіці та банкам) чи теоретичним розробкам стратегій ризик-менеджменту, які мало адаптовані до реалій нашої економіки. На нашу ж думку, варто більшу увагу зосередити на тому, що можуть і повинні зробити наші банки, щоб забезпечити економічне зростання та стати гарантом фінансової стабільності української держави.

Звичайно, не варто припускати, що можна винайти якийсь дієвий метод, що раз і назавжди покінчить з ризиком. Робота з ризиком повинна проводитись організовано, стратегічно, професійно і безперервно. Адже зібрана інформація про ризик та оцінка його імовірності - це знання, а ефективна діяльність по мінімізації цього ризику - це управління, яке являється гарантом прибутковості. Крім того, нашим банкірам слід усвідомити, що не може існувати чіткого розмежування між системами управління ризиками й управління банківськими операціями. Адже, по суті, якість управління банківським портфелем визначається ефективністю врахування при цьому фактору ризику. Тобто, лише якісна та професійна реалізація усіх без винятку процедур банківської стратегії є єдиним і найефективнішим способом забезпечення прибутковості та безризиковості операцій банку. Не можна говорити про наявність управління позичковими операціями, якщо при цьому не враховується кредитний ризик. Адже безглуздо вважати сліпе дотримання нормативів ліквідності та валютних позицій менеджментом, якщо повністю відсутнє врахування індивідуальних умов розвитку банку чи немає конкретної стратегії регулювання грошової позиції.

Звичайно, вирішення дилеми "прибуток-ризик" в Україні, на жаль, не зводиться до суто менеджментського підходу, хоч це не свідчить про неможливість розробки стратегій ризик-менеджменту, які б враховували особливості суспільного, господарського та політичного стану в Україні. Справжній професіонал управлінської справи погодиться з недоречністю думки, яка часто побутує серед вітчизняних банкірів, що успішно застосовувати управлінські стратегії в банку можна лише в умовах розвинутої ринкової економіки. Навпаки, ми вважаємо, що саме в умовах невизначеності (який є своєрідним фактором прибутковості) та необхідності негайного реагування проявляється ефективність менеджменту та кадровий професіоналізм. Адже вирішуючи існуючі проблеми, банк повинен думати не лише про власну прибутковість, але й про створення умов для рентабельної діяльності клієнтів, бо саме вона в кінцевому підсумку визначає позитивні перспективи розвитку банку.

На жаль, аналіз існуючої дійсності та досвіду зарубіжних країн показав, що банківська система України повноцінно виконувати цю функцію ще не спроможна в зв'язку з наступними проблемами:

- зумовленими чинниками, притаманними власне банківському сектору:
 - інституційні недоліки (конкурентне середовище, структура банківського сектору);
 - слабкість фінансової інфраструктури (банківський нагляд, платіжні системи, системи страхування);
 - недостатньо кваліфікований менеджмент; соціологічні чинники;
 - неоптимальний вибір характеру зв'язку між банківською справою і комерцією;
- спричинені взаємодією банківського сектору та економічного оточення:
 - дія механізмів, що звужують приватні інвестиції та кредитні вкладення в економіку;
 - слабкі можливості та інструментарій НБУ у здійсненні грошово-кредитної політики;
 - вплив монетарної політики та інфляції на поведінку економічних суб'єктів; надмірне оподаткування і невпорядкованість податкової системи (податок не виконує регулюючої та стимулюючої функцій);

- інтеграція української економіки у світову зумовлює вплив зовнішніх факторів на її функціонування;
- проблеми кредитування, неплатоспроможності (через неефективні приватизаційний процес і механізм фінансового оздоровлення).

Оскільки йшлося про проблеми, то може скластися враження, що банки в нас – найпроблемніша сфера економіки. Насправді ж банківська система України на чолі з НБУ є "прогресивним надбанням української незалежності" і реально виконує свої суспільні функції. Але особливістю банківського сектору є те, що його прогресивний розвиток можливий лише при сприятливих та адекватних по рівню розвитку умовах в економіці країни. Але повністю виправдовувати негаразди банківської системи нестабільністю економіки недопустимо. Адже стрімке погіршення фінансового стану багатьох банків, невиконання ними економічних нормативів і банкрутство деяких вирішальною мірою зумовлені неефективною та ризиковою кредитною діяльністю, відсутністю управління основними банківськими ризиками, недостатньо кваліфікованим персоналом. Тому нині перед банківським сектором України стоїть завдання здійснення внутрішньосистемних змін і сприяння макроекономічним реформам, щоб забезпечити готовність до економічного зростання й інвестиційного процесу з тим, щоб завтра банки не стали гальмом реформ. Тобто ми переконані, що від українських банків вимагається зробити єдиноможливий вибір: або досконале знання чинників фінансової стабільності банку, вміння їх виявляти, аналізувати, оцінювати ступінь впливу та вживати заходів по мінімізації спричинених ними ризиків, іншими словами, використовувати всі внутрішні можливості для мінімізації ризику бажаної для банку операції; або ж погодитись на неминучий крах, втрату ринкових позицій. Щодо цього хорошим прикладом є КБ "Приватбанк", принцип діяльності якого зводиться до наступного: якщо інші задаються питанням - чи зможемо ми це зробити, "Приватбанк" націлений на те, як саме це зробити.

Безперечно, ми згодні, що проблеми банківського сектору України можуть бути вирішені лише за відносно тривалий проміжок часу. Але, на нашу думку, для вітчизняної банківської системи, як і економіки в цілому, важливим є не час досягнення кінцевого результату, а те, якою ціною він здобутий. Тому слід на кожному етапі руху вперед максимально використовувати всі існуючі можливості, щоб у перспективі наші банки змогли працювати повноцінно. На наш погляд, сьогоднішній рівень розвитку української економіки здатний забезпечити максимальну результативність сучасного етапу становлення банківського сектору при умові реалізації наступних заходів:

- створити незалежне відомство по рейтинговій оцінці КБ;
- забезпечити не лише створення, а, головне, дієвість Банку даних позичальників України та Всеукраїнського реєстру застав і гарантій;
- створити при усіх КБ підрозділи по управлінню основними ризиками;
- продовжити розвиток внутрішнього банківського аудиту;
- вдосконалювати принципи управління КБ-ми, розвивати процес планування операцій по залученню і розміщенню банківських ресурсів;
- здійснювати вмотивовану диверсифікацію активів і пасивів;
- забезпечувати оптимальну структуру активів і пасивів згідно вимог прибутковості, надійності і ліквідності на основі таких принципів:
 - скорочення витрат, не пов'язаних з відтворенням обігових коштів;
 - конвертація фінансових коштів і цінних паперів, що не приносять доход, у грошові кошти та високоліквідні доходні активи;
 - забезпечення стійкої платоспроможності навіть на шкоду іншим фінансовим показникам;
 - негайний продаж тих фінансових активів, що в даній ситуації фінансового ринку виявляються непотрібними;
- професійна реалізація операцій купівлі-продажу валютних коштів з урахуванням кон'юнктури всіх світових валютних ринків;
- блокування переходу активів у дебіторську заборгованість;
- зниження дебіторської заборгованості шляхом продажу її банкам-факторам;
- участь у перерозподілі високоліквідних і високообігових активів;
- розширити кількість послуг з метою росту частки безризикових;
- здійснювати постійну професійну підготовку персоналу.

Отже, сьогодні українські банки повинні бути націлені на виконання такого основного завдання - працювати, по-новому, і на перспективу, вирішуючи існуючі проблеми та запобігаючи майбутнім. І, незважаючи на деякі природні бар'єри у застосуванні низки прогресивних методів і технологій по мінімізації ризику, вже сьогодні необхідно їх досконало вивчати, адаптувати до стану економіки і рівня розвитку банківської системи та впроваджувати з максимально можливим

ефектом. Так, на нашу думку, експансія забалансових статей у банківській справі дозволить вирішити існуючі проблеми, значно мінімізувати ризики та зберегти бажаний рівень прибутковості. До числа основних операцій такого плану можна віднести:

- угоди про гарантійне кредитування (торгівля вмінням оцінити кредитний ризик);
- процентні свопи;
- фінансові ф'ючерси;
- зобов'язання з надання кредитів;
- сек'юритизація позик та інших активів.

На нашу думку, сьогодні українські банки не повинні дотримуватися принципу пасивного чекання. Девізом має стати постійний рух вперед і максимальні зусилля, які допоможуть реалізувати основну функцію КБ - каталізатора економічних реформ. Адже в умовах, коли Україна перебуває у найвідповідальнішій і найскладнішій стадії реформ, що супроводжується масовими банкрутствами та зростанням безробіття, важко переоцінити суспільну й економічну роль банківської системи. Від того, як банки оцінюють становище в державі, які шляхи виходу з економічної кризи взмозі визначити сьогодні, наскільки послідовно та серйозно готові реалізувати свої наміри, який ступінь їх злагоди з цих питань, залежить міра впливу банків на прийняття відповідних економічних рішень державними структурами та їх участь у суспільних перетвореннях. Адже, як влучно сказав В.А.Ющенко, економіка України "приречена" на успіх. Але завдання банків - їй допомогти!

Тож не викликає сумніву, що розумна політика банку - це основний спосіб мінімізації ризиків і забезпечення прибутковості та стабільності банків, а, значить, і усієї економіки. Як відмічають західні банкіри, якщо проігноруєш ризик - станеш банкрутом; якщо відмовишся від ризику - втрадиш прибуток. Залишається одне - "знайти спільну мову з ризиком", тобто управляти ним. А це означає, що саме в існуючих умовах української економіки, використовуючи наявний потенціал і передовий досвід зарубіжних країн, створити систему управління, завдяки якій банки могли б гнучко і динамічно реагувати на зовнішні економічні і політичні чинники та прогресивно розвиватися. Адже банківська система України, на наш погляд, - це повинен бути наш індивідуальний варіант, створений відповідно до умов господарювання нашої держави та на основі всього найкращого, що є в інших системах.

Використана література

1. Бор М.З., Пятенко В.В. Практика банковского дела. Стратегическое управление банковской деятельностью. - М.: 1995.-282 с.
2. Миловидов В.Д. Современное банковское дело. Опыт организации и функционирования банков США.- М.- Изд-во МГУ. - 1992. - 174 с.
3. Наумснкова С. Нові методи збалансованого фінансування в банківській справі. //ВНБУ. - 1997. - №2 -65с.
4. Петрик І.О. Деякі аспекти банківської реформи в Україні. //ВНБУ. - 1996. - №1.-72с.
5. Підгаєвський В. Створення в Україні Державного реєстру застав рухомого майна. // Вісник НБУ.-1999.- №3.- 74с.
6. Сугоняко О. Реформування банківської системи як державна проблема //ВНБУ. - 1997. -№1. -81 с.
7. Тимоти У.Кох. Управление банком. - М.: 1994.- 423 с.
8. Ющенко В.А. Україна "приречена" на успіх. Наше завдання - їй допомогти. // ВНБУ. - 1997. - №1. - 84 с.